

Παρουσίαση ναού Αθηνάς Αφαιάς στην Αίγινα

Υπεύθυνη εκπαιδευτικός: Βότση Ελένη, Φιλολόγος

Εύη Βρότσου – Α1

Σχολικό έτος 2018 – 2019

Συνθετική – Διαθεματική εργασία στη Νεοελληνική Γλώσσα

Ανάγνωση λογοτεχνικού έργου «Ο Θησαυρός της Βαγίας» της Ζωρζ Σαρρή

Αρχιτεκτονική

Ο ναός είναι δωρικός περίπτερος, με 12 [μονολιθικούς κίονες](#)^[6] (εκτός από τρεις που έχουν σπόνδυλους) στις μακρές και 6 στις στενές πλευρές. Στηρίζεται σε κρηπίδα τριών βαθμίδων, έχει πρόδομο και οπισθόδομο με δύο κίονες εν παραστάσι και σηκό που χωρίζεται σε τρία [κλίτη](#) που σχηματίζονται με δύο δίτονες κιονοστοιχίες. Η είσοδος βρισκόταν στην ανατολική πλευρά. Η στέγη του ναού είχε κάλυψη από πήλινη κεράμωση κορινθιακού τύπου. Οι διαστάσεις του ναού στο στυλοβάτη είναι 13,77 επί 28,81 μ. και είναι κατασκευασμένος από τοπικό [πωρόλιθο](#).

Ο ναός της Αφαίας ήταν ιδιαίτερα γνωστός από την αρχαιότητα για τα αετώματα, τα οποία κοσμούσαν και τις δύο στενές πλευρές του ναού. Τα γλυπτά των αετωμάτων ήταν πολύχρωμα και ήταν φτιαγμένα από [παριανό μάρμαρο](#), με θεματολογία παρμένη από τον [Τρωικό Πόλεμο](#), στον οποίο συμμετείχαν ντόπιοι πολεμιστές και απόγονοι του βασιλιά του ησιού [Αιακού](#) ([Αίας ο Τελαμώνιος](#), [Τεύκρος](#), [Αχιλλέας](#)), αλλά και από την πρώτη εκστρατεία εναντίον του [Λαομέδοντα](#) της [Τροίας](#) με αρχηγό τον Ηρακλή, όπου συμμετείχε ο γιος του Αιακού, [Τελαμών](#). Κεντρική φιγούρα είναι η θεά Αθηνά: στο εσωτερικό του ναού, στο σηκό, φυλασσόταν το χρυσελεφάντινο άγαλμα της θεάς, για την προστασία του οποίου προστέθηκαν κιγκλιδώματα τόσο στον πρόναο όσο και στον οπισθόδομο.

Παλαιότερα είχε σχεδιαστεί και κατασκευαστεί άλλο αέτωμα για την ανατολική πλευρά, το οποίο αργότερα αντικαταστάθηκε. Προκύπτει πως παρίστανε ένα μύθο σχετικά με την αρπαγή της Αφαίας από το [Δία](#). Παρομοίως είχε ξεκινήσει και η κατασκευή του αετώματος για τη δυτική πλευρά με θέμα την [Αμαζονομαχία](#). Πριν όμως ολοκληρωθεί η κατασκευή του πάρθηκε απόφαση για το σχεδιασμό και την κατασκευή άλλων αετωμάτων με διαφορετικό θέμα. Ο λόγος θεωρείται κυρίως πολιτικός. Οι Αιγινήτες πρόβαλαν το νησί τους ως πατρίδα του γένους του Αιακού. Κατά τα τέλη του 6ου αιώνα π.Χ., όταν η Αίγινα απειλούνταν από τους Αθηναίους, οι Αιγινήτες αποφάσισαν την αλλαγή των αετωμάτων για να τονίσουν την καταγωγή τους από τον Αιακό και τα κατορθώματά τους.

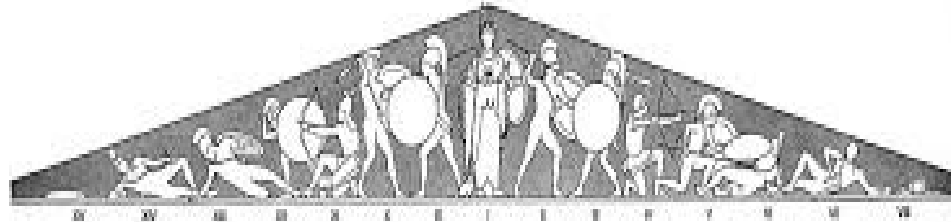
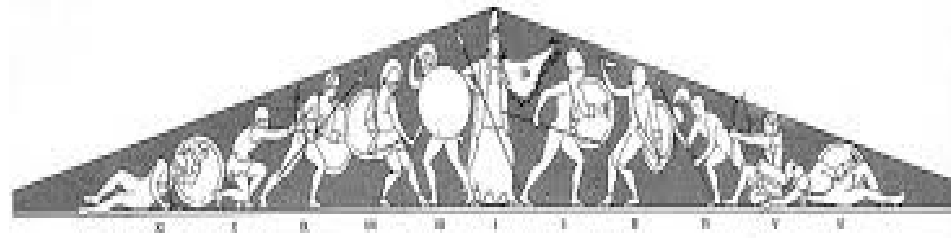
Αρχαιολογικές ανασκαφές

- Γύρω στον 3ο αι. μ.Χ. αφαιρέθηκαν οι μεταλλικοί σύνδεσμοι που συγκρατούσαν τα αρχιτεκτονικά μέλη του ναού κι έτσι κάποια τμήματά του κατέρρευσαν.
- Η πρώτη έρευνα έγινε το 1811 από τον Άγγλο αρχιτέκτονα Cockerell και το Γερμανό βαρόνο von Hallerstein, που επισκέφθηκαν το χώρο και ανέσκαψαν τα γλυπτά των αετωμάτων, τα οποία μετέφεραν στην Ιταλία, πουλήθηκαν στον Λουδοβίκο Α' της Βαυαρίας και έτσι το 1828 κατέληξαν στο Μόναχο, όπου βρίσκονται μέχρι σήμερα και εκτίθενται στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου. Συστηματική ανασκαφή του μνημείου πραγματοποιήθηκε από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο το 1901, υπό την εποπτεία των Ad. Furtwangler και H. Thiersch και αργότερα, το 1964-1981, του D. Ohly. Τα έτη 1956-1957 έγιναν αναστηλωτικές εργασίες από τον Α. Ορλάνδο και τον Ε. Στίκα.
- Στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών υπάρχουν λίγα κομμάτια επηρεασμένα από τη χαλκοπλαστική σχολή που άκμασε στο τέλος της αρχαϊκής περιόδου στην Αίγινα.
- Η κατάσταση του αρχαιολογικού χώρου παρουσιάζει προβλήματα, τόσο στην περίφραξη όσο και στη συντήρηση των υποστηρικτικών μονάδων. Το Μάρτιο του 2011, το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο ενέκρινε μελέτη για «την αναβάθμιση του περιβάλλοντος χώρου και για φωτισμό ανάδειξης των ναών Αφαίας και Ελλανίου Διός στην Αίγινα»^{[7][8]}.

Αφαία Λατρεία

- Η θεότητα ταυτίζεται με την κρητική [Δίκτυννα](#) ή [Βριτόμαρτη](#). Σύμφωνα με μια σύμπτυξη μύθων από την [ελληνική μυθολογία](#), ο βασιλιάς της Κρήτης [Μίνως](#) ερωτεύθηκε τη Βριτόμαρτη και την κυνηγούσε και εκείνη για να γλιτώσει έπεσε στη θάλασσα. Την έσωσαν όμως ψαράδες που τη μετέφεραν στην [Αίγινα](#), αλλά κι εκεί την κυνηγούσε ένας από αυτούς. Κατέφυγε λοιπόν στο ιερό άλσος της [Άρτεμης](#) και εξαφανίστηκε με τη βοήθεια της θεάς. Σίγουρη είναι η σχέση της με την Άρτεμη, καθώς αλλού αναφέρεται η Βριτόμαρτις ως νύμφη, κόρη της, ενώ η ίδια η Άρτεμη έχει τα λατρευτικά ονόματα Αφαία, Βριτόμαρτη, Δίκτυννα^[5].
- Όταν οι ντόπιοι έψαξαν να τη βρουν βρήκαν στη θέση της ένα άγαλμα κι έτσι την ονόμασαν Αφαία (δηλαδή άφαντη). Στη θέση εκείνη ίδρυσαν αργότερα οι Αιγινήτες ένα ιερό και αργότερα χτίστηκε ναός, ο οποίος χρονολογείται στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ. μετά τη [Ναυμαχία της Σαλαμίνας](#), στην οποία πήρε μέρος και το νησί. Η εύρεση της θεότητας πραγματοποιήθηκε μετά την ανακάλυψη αρχαϊκής επιγραφής. Ο αρχικός τύπος του ονόματός της είναι Άφα. Το ιερό της Αφαίας το αναφέρει ο Πausανίας. Πριν βρεθούν οι επιγραφές, το θεωρούσαν ιερό της [Αθηνάς](#) ή του [Ηρακλή](#).
- Ο χώρος του ιερού παρουσιάζει ίχνη λατρείας από την ύστερη Μυκηναϊκή περίοδο (1300 π.Χ.) γυναικείας θεότητας της γονιμότητας.
- Στη σπηλιά που λέγεται από το μύθο ότι κρύφτηκε η Βριτόμαρτις όταν έφτασε στην Αίγινα βρέθηκαν ειδώλια προελληνικής γυναικείας θεότητας, της [Ευγονίας](#). Αργότερα η θεότητα αυτή ταυτίστηκε με τη θεά Αθηνά και έτσι προέκυψε η Αφαία Αθηνά.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Ο μύθος της Αφαίας

- Η Αφαία ήταν παλαιά θεότητα ή ηρωίδα, που λατρευόταν στην Αίγινα και που σχετιζόταν με τη Δίκτυννα Άρτεμη. Η Αφαία ταυτιζόταν επίσης με τις συγγενικές με την Άρτεμη Βριτόμαρτη και Δίκτυννα, σύμφωνα πάντοτε με το μύθο και την παράδοση. Αυτή λοιπόν η Βριτόμαρτη, καταδιωκόμενη ερωτικά και επίμονα από το βασιλιά Μίνωα (το ίδιο έκανε και ο φίλος του βασιλιάς της Αίγινας Αιακός όταν κυνηγούσε την αγαπημένη του Ψαμάθη στις ακρογυαλιές του νησιού), βρήκε καταφύγιο στην Αίγινα, στη θέση, που σήμερα βρίσκεται ο ναός της Αφαίας. Εκεί κρύφτηκε στο παρακείμενο δάσος και έγινε “αφανής”. Γι' αυτό οι Αιγινήτες την ονόμασαν Αφαία και την τίμησαν με θυσίες σαν θεά τους. Από επιγραφή, που βρέθηκε στο ναό τον 6ον αιώνα π.Χ προκύπτει ότι είχε αφιερωθεί στην Αφαία “οίκος”, ο οποίος, ίσως, αντιστοιχεί με το ναό της θεάς, που είχε χτιστεί εκεί παλαιότερα και που στέγαζε επίσης και το άγαλμα της λατρείας της.

- Σύμφωνα με άλλη παράδοση η Αφαία, κόρη του Δία και της Κάρμης, θέλοντας να αποφύγει την ερωτική πολιορκία του Μίνωα, μπήκε σ' ένα ψαροκάικο, που προοριζόταν για την Αίγινα. Στο ταξίδι όμως οι ψαράδες επιχείρησαν να την κακοποιήσουν και αυτή, για να γλυτώσει, έπεσε στη θάλασσα κοντά στον Τούρλο της Αίγινας και, βγαίνοντας στην ακτή, εξαφανίστηκε στο δάσος. Στη θέση αυτή, που χάθηκε η Αφαία, για να την τιμήσουν οι Αιγινήτες, έχτισαν ναό κατά τον 6ο ή 5ο αιώνα π. Χ μετά την νικηφόρα ναυμαχία της Σαλαμίνας, όπου, καθώς είναι γνωστό, οι Αιγινήτες αρίστευσαν, με την βοήθεια της θεάς (που δεν είναι άλλη από την Αθήνα) και τότε έχτισαν περικαλλή ναό.
- Ο Βέλτερ παραλλάζει κάπως τον πιο πάνω μύθο: έτσι για να αποφύγει το Μίνωα η Αφαία ρίχτηκε στη θάλασσα, αλλά πιάστηκε στα δίχτυα ψαράδων, σώθηκε από αυτούς και από κρητικό ψαρά μεταφέρθηκε στην Αίγινα. Με τον τρόπο αυτό δένεται η Αφαία της Αίγινας με τη Βριτόμαρτη της Κρήτης. Τέλος η Αφαία ως Δίκτυννα στην Κρήτη, για να ξεφύγει από τον ερωτευμένο Μίνωα, έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε στα δίχτυα άγνωστων ψαράδων.
- Το πραγματικό όνομα ήταν Άφα και από αυτό προήλθε το όνομα Αφαία (Α- φαία που σημαίνει αυτή που δεν φαίνεται), με επιθετικό σχηματισμό. Αργότερα η Βριτόμαρτη ή Δίκτυννα, με την ονομασία Αφαία, ταυτίστηκαν με την Άρτεμη του ελληνικού δωδεκάθεου. Όμως στην Αίγινα φαίνεται πως η Αφαία ταυτίστηκε με την Αθηνά, καθώς αφήνει να εννοηθεί φανερά η κυρίαρχη θέση της Αθηνάς στην ανώτατη καλλιτεχνική έκφραση των Αιγινήτων, που είναι τα περίφημα αετώματα του ναού της Αφαίας.
- Ως κρητομυκηναϊκή θεότητα η Αφαία έφτασε στην Αίγινα μέσα από τις εμπορικές συναλλαγές των Δωριέων Αιγινήτων και των Κρητών και η πρωτοελλαδική της λατρεία ταυτίστηκε υστερότερα με την πανελλήνια λατρεία της θεάς Αθηνάς.